

Форостяний Андрій Володимирович, доцент кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає досить складну процедуру застосування запобіжних заходів під час провадження досудового розслідування [1]. З огляду на завдання кримінального провадження щодо швидкого, повного та неупередженого розслідування й судового розгляду, обмежені строки досудового розслідування та надмірне навантаження органів досудового розслідування, питання процедури застосування запобіжних заходів є дискусійним і потребує окремого дослідження в контексті вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практичної діяльності органів досудового розслідування.

Окреслена проблема стосується, зокрема, процедури застосування таких запобіжних заходів, як особисте зобов'язання й особиста порука, оптимізація якої надасть можливість суттєво підвищити ефективність кримінального провадження.

Аспекти застосування зазначених запобіжних заходів досліджували О. Г. Васильєва, С. І. Вершиніна, Т. В. Данченко, Г. М. Доросінська, В. Г. Дрозд, Е. К. Кутуєв, О. О. Левендаренко, Л. Л. Патик, В. А. Стокич, Н. В. Ткачова, Р. З. Шамсутдінова та ін. Однак на законодавчому рівні окремі процедурні питання застосування особистого зобов'язання та особистої поруки залишаються дискусійними.

Метою дослідження є розгляд проблемних аспектів застосування запобіжних заходів особистого зобов'язання та особистої поруки в кримінальному провадженні.

Відповідно до ч. 4 ст. 176 КПК України, запобіжні заходи застосовуються: під час досудового розслідування – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим із прокурором, або за клопотанням прокурора, а під час судового провадження – судом за клопотанням прокурора.

Частина 1 ст. 184 КПК України передбачає, що клопотання слідчого, прокурора про застосування запобіжного заходу подається до місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, і має містити:

- 1) стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, в якому підозрюється або обвинувачується особа;
- 2) правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати, обвинувачувати особу в учиненні кримінального правопорушення, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини;
- 4) посилання на один або кілька ризиків, зазначених у ст. 177 КПК України;
- 5) виклад обставин, на підставі яких слідчий, прокурор дійшов висновку про наявність одного або кількох ризиків, зазначених у його клопотанні, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини;
- 6) обґрунтування неможливості запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні, шляхом застосування більш м'яких запобіжних заходів;
- 7) обґрунтування необхідності покладення на підозрюваного, обвинуваченого конкретних обов'язків, передбачених [ч. 5 ст. 194](#) КПК України.

Копію клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, надають підозрюваному, обвинуваченому не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

До клопотання додають:

- 1) копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує доводи клопотання;
- 2) перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час судового розгляду щодо запобіжного заходу;
- 3) підтвердження того, що підозрюваному, обвинуваченому надано копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу.

Застосування запобіжного заходу до кожної особи потребує внесення окремого клопотання.

Слід з'ясувати, чи доцільно дотримуватися такої складної процедури до таких запобіжних заходів, як особисте зобов'язання й особиста порука. Складність процедури, без сумніву, має певні переваги, оскільки вона гарантує дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Однак це подовжує строки розслідування, що негативно впливає на виконання завдань кримінального провадження; складна процедура потребує ґрунтовнішої фахової підготовки слідчих; унаслідок цього постає необхідність збільшення кількості слідчих органів досудового розслідування.

Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року надавав право застосовувати запобіжний захід не лише суду. Застосувати запобіжний захід могли орган дізнання, слідчий, прокурор. Відповідно до положень ст. 165 цього Кодексу, «запобіжні заходи у вигляді застави, взяття під варту застосовуються лише за вмотивованою постановою судді чи ухвалою суду. Інші

запобіжні заходи застосовуються за постановою органу дізнання, слідчого, прокурора, судді або за ухвалою суду» [2].

Щоб оптимізувати і спростити процедуру застосування особистого зобов'язання та особистої поруки в чинному КПК України, слід надати право органу досудового розслідування і прокурору самостійно приймати рішення про обрання зазначених запобіжних заходів у формі постанови. Зокрема, В. Г. Дрозд і Л. Л. Патик пропонують внести до КПК України необхідні зміни щодо обрання в процесі досудового розслідування хоча б окремого виду запобіжних заходів, такого як особиста порука, надавши слідчому або прокуророві право приймати рішення щодо обрання таких запобіжних заходів самостійно шляхом винесення відповідних постанов, які підлягатимуть оскарженню слідчому судді у встановленому законом порядку в разі незгоди із цим рішенням підозрюваного [3, с. 247].

У проекті Закону України від 25 березня 2014 року № 4444-1 народного депутата України Г. Г. Москаля зазначено: «Запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання та особистої поруки застосовуються під час досудового розслідування слідчим, а під час судового провадження – судом. Усі інші запобіжні заходи, передбачені цим Кодексом, застосовуються під час досудового розслідування слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, а під час судового провадження – судом за клопотанням прокурора».

Ці пропозиції є слушними і потребують якомога швидшої реалізації на законодавчому рівні. Ми цілком поділяємо підхід щодо спрощення процедури застосування особистого зобов'язання та поруки шляхом наділення слідчого і прокурора правом застосовувати ці запобіжні заходи на власний розсуд мотивованою постановою без ухвали слідчого судді, для чого слід передбачити для сторони захисту право на оскарження такого рішення до суду.

На наш погляд, будь-яке ускладнення процедури кримінального провадження повинно мати суттєві підстави та передбачати можливість реалізації у практичній діяльності органів досудового розслідування. Спрощення процедури за умови дотримання прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, навпаки, надасть можливість швидко й ефективно здійснювати досудове розслідування.

Отже, пропонуємо надати право слідчому, прокурору самостійно приймати рішення про застосування таких запобіжних заходів, як особисте зобов'язання або особиста порука. У зв'язку із цим слід внести зміни до ст. 176, 179, 180 КПК України. Рішення слідчого має бути прийняте у формі постанови, що передбачає подальше оформлення відповідних кримінальних процесуальних документів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Назва з екрана.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон Верховної Ради УРСР від 28 груд. 1960 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05/page>. – Назва з екрана.
3. Дрозд В. Г. Процесуальний порядок застосування особистої поруки / В. Г. Дрозд, Л. Л. Патик // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2016. – № 3. – С. 242–249.